

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

(Майя НІКОЛАЄВА)

серпень 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Освітньо-професійна програма: Історія та археологія

Робоча програма навчальної дисципліни «**Етнічні процеси в Україні**». Одеса: ОНУ, 2024. 13 с.

Розробник: Кушнір В'ячеслав Григорович, доктор історичних наук, професор кафедри археології, етнології та всесвітньої історії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "29" серпня 2024 р.

Завідувач кафедри (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПІ «Історія та археологія»

 (Вадим ЧЕПІЖЕНКО)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "30" серпня 2024 р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змстових модулів – 2	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Спеціалізації: _____ (назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	Нормативна	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	3-й
		Лекції	
		20 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	4
		Лабораторні	
		– год.	– год.
		Самостійна робота	
		60 год.	80 год.
Форма підсумкового контролю: <i>Залік</i>			

Вступ

У світовій історії етнічні процеси відігравали важливу роль. Вони впливали на глобальні соціальні, політичні, економічні процеси, створюючи культурно-специфічні форми етнічних спільнот.

Сучасний етап розвитку, як багатомісний соціокультурний процес потребує ретельного аналізу і об'єктивного висвітлення.

Навчальна програма дисципліни «Етнічні процеси в Україні» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

Об'єкт дослідження – етнічні спільноти в Україні та форми їхньої взаємодії.

Предмет курсу – є етногенетичні процеси, етнічна історія, міжкультурні комунікації, особливості трансформацій етнічних спільнот в Україні.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни, компетентності, програмні результати навчання

Мета курсу – підвищити рівень теоретичної і методологічної підготовки студентів з питань розвитку етнічних процесів, етногенезу, закономірностей еволюційного і трансформаційного розвитку етнічних спільнот, етнічної історії українців, етнічних та етноконфесійних груп в Україні.

Спецкурс передбачає вирішення наступних завдань:

- Вивчення основних категорій “етнічний процес”, “етногенез”, “етнічна історія”.

- З'ясування особливостей формування і розвитку етнічних спільнот.
- Аналіз етнотрансформаційних процесів
- З'ясування функцій уцльтури як засобу адаптації до природно-географічного та соціокультурного середовища.
- Характеристика чинників розвитку етнічних процесів в Україні на різних історичних етапах.
- Вивчення загальних тенденцій сучасних етнічних процесів, в Україні.

Вивчення дисципліни передбачає формування елементів наступних **компетентностей**:

ЗК.03 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК.05 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК.06 Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК.08 Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК.09 Здатність приймати обґрунтовані рішення.

СК.05 Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проєкти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проєкти.

СК.06 Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК.07 Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК.08 Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проєкти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК.11 Здатність використовувати набуті знання в ході професійної діяльності та експертного консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності, в тому числі з урахуванням регіональної специфіки.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**:

ПР.03 Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПР.06 Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПР.07 Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР.09 Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

ПР.10 Здійснювати професійну діяльність та експертне консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності, в тому числі з урахуванням регіональної специфіки.

ПР.11. Актуалізувати набуті знання, вміння та навички під час професійної комунікації з представниками інших наук, а також з представниками органів державної влади, місцевого самоврядування та засобів масової інформації, в тому числі з урахуванням регіональної специфіки.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **вміти**: застосовувати методологію і методи дослідження етнічних процесів; здійснювати моніторинг крос-культурних комунікацій у міжнаціональних взаєминах; застосовувати здобуті теоретичні знання, навички та вміння в практичній діяльності; обґрунтовано і логічно висловлювати свої думки, коментарі, пропозиції; впроваджувати в практику діючих програм місцевих органів влади методи прогнозування розвитку етнічних процесів, упередження можливих міжетнічних конфліктів.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні проблеми аналізу етнічних процесів

Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.

Етнос і проблеми його відтворення. Рівні та ієрархія етнічних спільнот. Етноси, етнографічні групи, діаспори.

Поняття "етнічні процеси" і проблеми дослідження. Етнодемографічні процеси. Етномовні процеси. Етносоціальні процеси. Етнополітичні процеси. Стадії етнічних процесів. Проблеми вивчення етнічних процесів у вітчизняній літературі.

Тема 2. Типологія етнічних процесів.

Внутрішньоетнічні та міжетнічні процеси, етновеволюційні та етнотрансформаційні. Етногенез, як вид етнічного процесу. Етногенетичні концепції.

Етнічна історія. Поняття «етногенез» та «етнічна історія». Етнічна територія.

Типи етнічних процесів: етновеволюційні, етнотрансформаційні, етнороз'єднуючі, етнооб'єднуючі.

Тема 3. Етнічна культура як динамічна система.

Культура, як система. Динаміка культури. Поняття «етнічна культура». Культура, як засіб адаптації до природно-географічного та соціокультурного середовища. Вплив етносоціального та етнополітичного середовища на динаміку етнічної культури. «Акультурація», «метисизація». Історико-етнографічне районування. Поняття історико-етнографічної області, регіону, району.

Роль традиції у збереженні і трансляції культурної надбання.

Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури.

Поняття «традиція». Закономірності функціонування та трансформації культурної традиції. Культура, як відображення етнічності. Стереотип в культурі і його функції. Інновації в культурі. Соціонормативні функції культурної традиції. Соціально-історична природа виникнення обрядів та ритуалів. Класифікація ритуальних форм (сакральні, профанні; календарні, сімейні, професійні, суспільно-політичні та ін.). Функції і завдання сучасних державних свят, традицій і обрядів.

Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві.

Чинники етнічних процесів: соціально-економічні, політичні. Мова, як символічне середовище етнічної культури, як етногенетичний чинник. Мова і етнічна консолідація. Етнічні та соціальні функції мов. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси. Процес етнонаціогенезу. Урбанізація. Етнічна сегрегація в сучасному місті. Соціальні процеси в середині етнічних груп. Етнічні колективи, етнічні спільноти. Етнічні групи. Діаспора. мінорітальні, автохтонні етнічні групи і меншини.

Етнічна ідентифікація. Ідентифікаційний процес. Соціальна та етнічна ідентичності. Етнос і етнічність. Національна свідомість і етнічна ідентичність, менталітет. Етноконсолідує та етнодиференціює ознаки ідентичності.

Змістовний модуль 2. Етнічні процеси в Україні

Тема 6. Культурно-історичні процеси доби енеоліту, бронзи на теренах України.

Культурно-історична ситуація. Історико-культурні утворення у III – II тис. до н.е. Трипільська, Середньостогівська, Усатівська культури. Міжкультурна взаємодія. Версії в оцінках трипільської спадщини в етногенезі слов'ян і українців. Теорія «вторинного сходження».

Тема 7. Міграції населення у I тис. до н.е. – на початку I тис. н.е.

Етноконсолідаційні процеси. Слов'яни, скифи, сармати, еліни на півдні України. Процес формування слов'янського масиву в кінці I тис. до н.е. – на початку I тис. н.е. Інтеграція населення різних культур у слов'янський соціокультурний простір. Утворення стабільних споріднених спільнот.

Тема 8. Соціокультурні процеси і консолідація руських племен.

Об'єднання союзів племен, формування спільного простору життєдіяльності, внутрішніх зв'язків, механізмів комунікацій. Незалежний розвиток окремих східнослов'янських народів. Роль іноетнічних субстратів в етногенетичних процесах VII – XI ст.. Етноплеменні утворення як основа українського етносу. Зародження українства у VIII – IX ст.. Етнічні процеси на території України в контексті теорій походження українців.

Рівні національної самосвідомості. Каталізатори націогенезу. Зародження національної ментальності українців у XV – XVI ст. Формування української нації у XVII ст.. Національно-культурне відродження.

Тема 9. Історичні, економічні, політичні чинники у формування сучасного етнічного складу населення України.

Географічне положення України. Динаміка етнічного складу населення у XIX – XX століття: співвідношення корінної і інонаціональної частини. Розселення українців на території України.

Національні меншини в Україні. Межі етнографічних районів України. Розселення етнографічних і етнічних груп в регіонах України. Білоруси на українсько-білоруському пограниччі. Болгари півдня України. Гагаузи української частини Буджака. Греки причорноморських степів. Молдовани в регіонах України. Етнічна група росіян. Німці, вірмени, інші етнічні групи. Етнографічна територія Кримських татар. Основні принципи і завдання національної політики України.

Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України.

Міграції на півдні України як соціально-демографічний процес. Міграції планові, стихійні, внутрішні, зовнішні (міждержавні), постійні (незворотні) та тимчасові (зворотні). Роль локальних міграцій в етнічних процесах півдня України.

Депортація українців в другій половині 40-х років – на початку 50-х рр. XX ст. на землі південної України. Розселення, проблеми господарсько-побутової адаптації, соціальної та культурної інтеграції. Міжетнічні і міжкультурні процеси в українсько-східнороманському порубіжжі. Транскультурація, акультурація, асиміляція.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	Ср		Л	п	лаб	інд	Ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні проблеми аналізу етнічних процесів												
Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.	8	2				6	8	2				6
Тема 2. Типологія етнічних процесів.	10	2	2			6	10		2			8
Тема 3. Етнічна культура як динамічна система.	10	2				8	10					10
Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури.	8	2	2			4	8					8
Разом	36	8	4			24	36	2	2			32
Змістовний модуль 2. Етноси та етнічні процеси в сучасному світі і в Україні												
Тема 5. Етнічні процеси в	10	2				8	10					10

сучасному суспільстві.												
Тема 6. Культурно-історичні процеси доби енеоліту, бронзи на теренах України	8	2				6	8					8
Тема 7. Міграції населення у I тис. до н.е.	8	2				6	8					8
Тема 8. Соціокультурні процеси і консолідація руських племен	8	2	2			4	8	2				6
Тема 9. Історичні, економічні, політичні чинники у формування сучасного етнічного складу населення України.	10	2	2			6	10					10
Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України.	10	2	2			6	10	2	2			6
Разом	54	12	6			36	54	4				48
Усього годин	90	20	10			60	90	6	4			80

5. Теми семінарських занять

Навчальним планом не передбачені

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Типологія етнічних процесів.	2
2.	Тема 2. Проблеми трансляції етнічної культури.	2
3.	Тема 3. Соціокультурні процеси і консолідація руських племен.	2
4.	Тема 4. Історичні, економічні, політичні чинники у формування сучасного етнічного складу населення України.	2
5.	Тема 5. Сучасні етнічні процеси на півдні України.	2
	Разом	10

7. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денне відділення	Заочне відділення
1	Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень. [1].	6	6
2	Тема 2. Типологія етнічних процесів. [1].	6	8

3	Тема 3. Етнічна культура як динамічна система. [1].	8	10
4	Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури. [1,2,3].	4	8
5	Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві.1,2,4].	8	10
6	Тема 6 Культурно-історичні процеси доби енеоліту, бронзи на теренах України [1,2,4].	6	8
7	Тема 7. Міграції населення у I тис. до н.е. [1,2].	6	8
8	Тема 8. Соціокультурні процеси і консолідація руських племен [1,2].	4	6
9	Тема 9. Історичні, економічні, політичні чинники у формування сучасного етнічного складу населення України. [1,2,4].	6	10
10	Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України. [1,2,3].	6	6
	Разом	60	80

До самостійної роботи належить:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних занять
- [2] – написання рефератів, есе
- [3] – підготовка тематичних презентацій
- [4] – індивідуальне самостійне завдання

9. Методи навчання

1. Аналітичний – для вивчення джерел та історіографії.
2. Порівняльно-історичний – для вивчення моделей комунікації носіїв різних етнічних спільнот.
3. Структурно-типологічний – для з'ясування взаємозв'язків сегментів традиційної культури, визначення варіативності етнокультурних комплексів.
4. Репродуктивний використовується для реконструкції традиційних комунікацій в традиційному суспільстві.
5. Евристичний – для аналізу різноманітних джерел, які опосередковано можуть вказувати на особливості етнопсихології етнічних спільнот.
6. Дослідницький – для характеристики процесу формування регіональних варіантів етнокультурних комплексів.
7. Компаративний – для вивчення формування специфіки традиційної культури у полікультурному та природно-географічному середовищі.
8. Описовий – для опрацювання етнографічних артефактів, варіативності культур.

10. Форми контролю і методи оцінювання

(у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Знання студентів оцінюються впродовж навчання за напрямками:

- А) контрольна робота з кожного змістового модуля;
- Б) захист письмової роботи/доповіді/презентації;
- В) відповідь на контрольні запитання.

Підсумковий контроль: форма підсумкового контролю – залік, бали для заліку накопичуються впродовж опанування навчальної дисципліни. Також передбачено відповіді на питання для підсумкового контролю для отримання балів.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно /зараховано	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому

	усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки. Здобувач здатен виділяти виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре /зараховано	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно виконав завдань; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно /зараховано	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно виконав половину завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
Незадовільно з можливістю повторного складання / не зараховано	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно виконав окремі завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни / не зараховано	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.
2. Поняття "етнічні процеси". Типологія етнічних процесів.
3. Етногенез, як вид етнічного процесу.
4. Типи етнотрансформаційних процесів.
5. Типи етноеволюційних процесів
6. Методи і методологія вивчення етнічних процесів.
7. Сучасні форми існування етнічних колективів.
8. Статичні та динамічні характеристики етносу.
9. Етнічна ідентичність. Особливості етноідентифікаційних процесів. Етнос і етнічність у процесі етно-націогенезу.
10. Міграції: види, форми, специфіка процесу у певні історичні період. Вплив міграцій на етнічні процеси.
11. Історичні типи етнічних спільностей.
12. Етнічні зв'язки. Культурна традиція як фактор етногенетичного розвитку.
13. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси. Демографічні процеси. Процес етнонаціогенезу.
14. Мова і етнічна консолідація.
15. Місце релігії в етнічних процесах. Етноконфесійні групи.
16. Культурно-історичні процеси доби енеоліту, бронзи на теренах України.
17. Міграції населення у I тис. до н.е.
18. Соціокультурні процеси і консолідація руських племен.
19. Господарська, побутова, соціальна адаптація переселених на південь України з Холмщини і Підляшшя.
20. Мета і завдання національної політики України.
21. Динаміка етнічного складу населення у XIX – XX століття
22. Етногенетичні процеси VII – XI ст.. Етноплеменні утворення як основа українського етносу.
23. Етнічні процеси на території України в контексті теорій походження українців.
24. Рівні національної самосвідомості та каталізатори націогенезу.
25. Динаміка етнічного складу населення України у XIX – XX століттях
26. Заселення і формування етнічного складу населення півдня України у XVIII – XIX століттях.
27. Міжетнічні і міжкультурні процеси в українсько-східнороманському порубіжжі.
28. Транскультурація, акультурація, асиміляція в етнічних процесах Нижнього Подунав'я і Середнього і Нижнього Подністров'я.
29. Національні меншини в Україні. Розселення етнографічних і етнічних груп в регіонах України.
30. Депортація українців в другій половині 40-х років – на початку 50-х рр. XX ст. на землі південної України: розселення, проблеми господарсько-побутової адаптації, соціальної та культурної інтеграції.

12. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний та періодичний контроль										ІСЗ	Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів
Змістовний модуль 1						Змістовний модуль 2				20	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2			

Контрольна робота за змістовим модулем	Контрольна робота за змістовим модулем			
--	--	--	--	--

Оцінювання знань

Види навчальної роботи	Сума балів
Контрольна робота	20
Індивідуальне самостійне завдання	
Реферат	20
Есе	20
Презентація	20

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
85-89	B	Дуже добре	
75-84	C	Добре	
70-74	D	Задовільно	
60-69	E	Допустимо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Коч С.В. Сучасні етнічні процеси. Програми професійно орієнтованих дисциплін. Спеціальність етнологія. Одеса: Гермес, 2003. С. 77 – 82.
2. Кушнір В.Г. Українці порубіжжя Лісостепу і Степу. Методичні рекомендації. Одеса: ОНУ, 2021. 30 с.
3. Кушнір В.Г. Українці Нижнього Подунав'я. Методичний посібник. Одеса: ОНУ, 2021. 58 с.

14. Рекомендована література

Основна

1. Горелов М., Моця О., Рафальський О.. Українська етнічна нація. Київ, 2012. 174 с.
2. Коршук Р. М. Етнополітологія: навч. посіб. Київ: Алерта, 2020. 316 с.
3. Кушнір В.Г. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я. Одеса, 2012. 192 с.
4. Мех Н.О. Етос українського народу: ціннісні доміанти культурного простору. Київ, 2022. 187 с.
5. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ: НІСД, 2011. 336 с.

Додаткова

1. Глушко М.С. Історія народної культури українців. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 416 с.

2. Гримич М. Етнічність, ідентичність, етнічна ідентичність: терміни та поняття (на матеріалах сучасної північноамериканської науки). URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrymych_Maryna/Identychnist_etnichnist_etnichna_identychnist_terminy_ta_poniattia.pdf?PHPSESSID=bi5g8gil4f2ito26np3i2mvg0
3. Коломієць Т.В. Формування національної ідентичності як чинника консолідації сучасного українського суспільства. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/17.pdf>
4. Кушнір В.Г. До питання змісту і структури етноконтактної зони. *Етнокультурні процеси українсько-східнороманського порубіжжя*. Одеса, 2015. С.152-156.
5. Кушнір В.Г. Кодимщина в структурі етноконтактної зони Степу і Лісостепу. *Кодима: історія і культура порубіжжя східної і західної цивілізацій. Одеські етнографічні читання*. Одеса, 2016. С.184-193.
6. Кушнір В.Г. Моделі інтеграції молдован в українське соціокультурне середовище на Одещині. *XI Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 100 річчю Української національної революції*. Чернівці, 2017. С. 151-153.
7. Кушнір В.Г. Побережжя на українсько-молдовському порубіжжі. *Записки історичного факультету*. 2019. С. 97 - 107.
8. Лисенко О. Етнічна самосвідомість та ідентичність особистості у поліетнічному просторі сучасного світу: етнопсихологічний підхід до проблеми. URL: file:C:/Users/Administrator/Downloads/Etnicna_samosvidomist_ta_identichnist_osobistosti_u.pdf
9. Ломака, О., 2012. Класифікація етнічних процесів у вітчизняній етнології. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Історичні науки*, 16, С.48-55.
10. Луцишин Г.І. Вплив національних меншин на євроінтеграційні процеси України . Україна в умовах європейської інтеграції та інтеграційні проблеми держави. Вип.15 *Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в євроінтеграційних процесах»*, 23-24 лютого 2008 року. Київ: Київський міжнародний університет. С. 124-128.
11. Поліщук Ю. Теоретичні виміри етнічної і національної ідентичностей. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/polischuk_teoretichni.pdf
12. Чечотка А. Порубіжна ідентичність як соціокультурний феномен: URL: [file:C:/Users/History/Downloads/Nznuoakl_2013_11\(1\)_31.pdf](file:C:/Users/History/Downloads/Nznuoakl_2013_11(1)_31.pdf).
13. Шамборовська О. Типологія та класифікація теоретичних концепцій дослідження етнонаціональних конфліктів у сучасних міжнародних відносинах. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2012. Випуск 30. С. 147-156.
14. Kushnir V. Innovation in the traditional of the population on the Urraintan-Moldovan borderline. *Conferinta stiintifica internationala patrimoniul etnologic: concepte, tendente si abordari*. Chisineu, AS Modovei. 23-24 mai 2017 Tezele comunicarilor. p. 41-42.
15. Kushnir V. To the question of the classification of local migrations in the south of Ukraine. *Conferinta internationala patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare (3 0-31 mai 2017)*. Programul si resumatele/-Chisinau, 30-31 mai 2017. p.90.
16. Kushnir V. Practice of Migrant Adaptation in the Ukrainian-East-Romanian Borderland. *Conferinta internationala „Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voința de a cunoaște”*. Iași, 2-5 noiembrie 2017. p.14.
17. Kushnir V. Innovation in the traditional of the population on the Urraintan-Moldovan borderline. *Conferinta stiintifica internationala patrimoniul etnologic: concepte, tendente si abordari*. Chisinau, AS Modovei. 23-24 mai 2017 Tezele comunicarilor. p. 41-42.
18. Kushnir V. Processes of transculturation and acculturation in the zone of the Ukrainian-East Romanian Border in the XIX - first half of the XX century. *International conference history, spirituality, culture. dialogue and interactivity*. 8th Edition June 16-17, 2022, Galati, Romania. P.21.

15. Інформаційні ресурси

<http://lib.onu.edu.ua/> - бібліотека ОНУ ім. І.І.Мечникова

<http://www.onu.edu.ua/ru/index.html> - сайт ОНУ ім.І.І.Мечникова

<http://www.ognb.odessa.ua/> - Одеська національна наукова бібліотека

<http://www.nbuv.gov.ua/> - національна бібліотека України ім. В.Вернадського

<http://lib-gw.univ.kiev.ua/> - бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т.Шевченка

<http://nte.etnolog.org.ua> – Журнал «Народна творчість та етнологія»